

Invasieve planten

door Yvonne van Andel
Foto's van Internet

Samen met alle botanische tuinen aangesloten bij de Nederlandse Vereniging Van Botanische Tuinen (NVBT) is besloten aandacht te besteden aan invasieve planten met de bedoeling er over enkele jaren een jaarthema aan te wijden.

Het woord 'invasief' heeft natuurlijk met 'invasie' te maken: een vijandelijke inval van een grote legermacht in een land. Dat kunnen planten ook doen.

Wanneer is een plant invasief?

Verplaatsen van planten gebeurt al sinds mensen zich verplaatsen als nomade, krijger, handelaar of toerist. Heel wat introducties vonden de voorbije 200 jaar plaats, vooral sinds het Victoriaanse tijdperk (19e eeuw) toen de populariteit van het tuinieren een hoge vlucht nam. Tegenwoordig gaat door de huidige wereldhandel alles nog veel verder, sneller en efficiënter. Dat geldt ook voor de verspreiding van planten.

Ingevoerd in een nieuw territorium, zonder hun natuurlijke vijanden, weten veel nieuwkomers zich uitstekend aan hun nieuwe omgeving aan te passen. Enkele echter groeien zeer snel, verspreiden zich gemakkelijk en rukken onbeheerst op in de natuur, ten nadele van de inheemse flora en fauna. De bekendste voorbeelden zijn Reuzenberenklauw, Reuzenbalsemien, Amerikaanse vogelkers en Japanse duizendknoop. Maar er zijn nog vele andere woekerende, exotische planten. Ze bevinden zich overal: in steden, bossen, weiden, vijvers, langs wegen, waterlopen én in onze tuinen. Een aanname is dat ongeveer 1 op 1000 nieuwkomers zich invasief zal gaan gedragen. Dat is meestal na een vertraging van verschillende duur, dat kan maanden, jaren of tientallen jaren zijn. Daarvoor is nog geen verklaring gevonden.

Het is ook een probleem dat zich niet beperkt tot Europa. Invasieve planten komen op alle werelddelen voor, maar vooral in Noord-Amerika en Europa.

Schade aan inheemse flora en fauna

De problemen die sommige van deze exotische planten nu al veroorzaken zijn groot. In de eerste plaats ecologische problemen. Zodra ze in de natuur hun plaats hebben verworven, domineren ze de oorspronkelijke vegetatie en vormen een ononderbroken en dicht plantendek. Ze nemen de plaats van onze inheemse soorten in en hun ontwikkeling kan leiden tot een vermindering van de plantendiversiteit. Deze vervlakking van de flora kan gevolgen hebben voor de hele fauna die hetzelfde ecosysteem deelt (insecten, vogels, bodemdieren, enz.). Het resultaat is een verlies aan biodiversiteit.

Jaar na jaar zetten deze planten hun opmars in de natuur voort en richten daarbij op den duur ook enorme financiële schade aan.

Ze nemen de plaats in van onze inheemse soorten

Reuzenberenklauw

Twee voorbeelden

Het zaad van de *Ambrosia*-plant, dat nogal eens aan goedkoop vogelvoer is toegevoegd, kan hier zonder probleem gaan kiemen en geeft bij veel mensen gezondheidsproblemen. Daar moet dan een dokter aan te pas komen.

In www.natuurkalender.nl lezen we: “Ambrosia is een plant die oorspronkelijk niet in Nederland voorkomt. De laatste jaren lijkt de plant zich sterk uit te breiden in Nederland, waarschijnlijk onder invloed van de veranderingen in het klimaat. De uitbreiding in Nederland is zorgwekkend omdat de pollen of stuifmeelkorrels van *Ambrosia* wereldwijd de belangrijkste veroorzaker is van hooikoorts.”

Het bestrijden van de Japanse duizendknoop die de dijken ondermijnt, is voor de waterschappen een enorme kostenpost. In www.refdag.nl staat vermeld: ‘De Japanse duizendknoop woekert voort langs wegen en in tuinen. Een proefproject in Wageningen moet uitwijzen hoe de plant effectief kan worden bestreden.’

De Japanse duizendknoop is in de eerste helft van de negentiende eeuw uit Japan in Nederland ingevoerd door Philipp Franz Balthasar von Siebold, een Duitser die beroemd is geworden door zijn onderzoek naar de Japanse flora en fauna. Hij kweekte door hem geïmporteerde planten in een kas op zijn landgoed Nippon bij Leiderdorp (nu Leiden). „Von Siebolds kwekerij wordt gezien als de meest waarschijnlijke bron van de meeste, zo niet alle, in Europa voorkomende Japanse duizendknoop”, aldus een rapport van Stichting Probos in Wageningen.

Onderzoeker Els van der Bilt-van der Waal staat bij een exemplaar van de Japanse duizendknoop, een uit de kluiten gewassen plant van 1,5 meter, en verbaast zich over de omvang. „Een maand geleden waren het nog scheuten van een centimeter of twintig”. Van der Bilt, net als Sanne Heijting en Ben Schaap onderzoeker van Plant Research International van Wageningen Universiteit (UR), loopt een ronde langs groeiplaatsen van de Japanse duizendknoop in Wageningen-Hoog. Hier en daar schiet de plant zelfs door het asfalt heen.

De Japanse duizendknoop is volgens Heijting en haar collega Ben Schaap erger dan zevenblad. Die plant blijft volgens hen laag bij de grond en is minder dominant. „De Japanse duizendknoop verdringt vrijwel alle andere

Ambrosia

planten en struiken. Er zijn zelfs gevallen bekend dat de plant door scheuren in muren of de fundering van huizen binnen groeide. Heb je de Japanse duizendknoop in een oud schuurtje tussen de stenen, dan krijg je hem daar niet meer weg. De schade die de plant kan aanrichten is groot, de Japanse duizendknoop kan op hardnekkige groeiplaatsen zelfs muren ontwrichten. Net als in het asfalt zoekt de plant altijd naar een zwakke plek om verder te kunnen groeien.”

Heijting en Schaap vermoeden dat tuinafval een rol speelt in de verspreiding van de plant. „Hier in Wageningen-Hoog hebben we net weer nieuwe plekken ontdekt waar de plant groeit. Juist op plaatsen waar wijkbewoners hun tuinafval deponeren, komt de Japanse duizendknoop nu ook op. Losse worteldelen en stukjes stengel groeien op een nieuwe plek gewoon verder. Als je die weggooit in een composthoop, kan er zo weer een plant uit ontstaan.”

Hier en daar schiet de plant zelfs door het asfalt heen

Japanse duizendknoop

Verspreiding

De grote meerderheid van de invasieve planten van dit moment werden voor het eerst ingevoerd via botanische tuinen en plantenkwekerijen. Dit is bijvoorbeeld het geval met de Reuzenberenklauw, ingevoerd in 1817 en de Japanse duizendknoop, ingevoerd in 1825. De planten zijn fraai en worden gewaardeerd om hun sierwaarde en zijn ook massaal bij particulieren in de tuin terecht gekomen. Helaas kwamen ze ook buiten de tuinen terecht en veroorzaken nu grote problemen.

In Nederland en aangrenzende landen met gelijkaardige eco-klimatologische omstandigheden komen op dit moment 33 invasieve soorten voor en zijn 29 soorten verdacht.

Dat invasief toch ook een lastig begrip is blijkt uit het volgende:

De Amerikaanse vogelkers, bekend als bospest, overwoekert de Nederlandse bossen, maar volgens Bart Nyssen van de Unie van Bosgroepen is dat toch wat gekleurd. De boom is massaal aangeplant en kan zich binnenin het bos nauwelijks verjongen. Dat gebeurt alleen in de bosranden en als er open plekken in het bos vallen. Dus hebben we het meer over een pioniersplant, niet in staat tot invasies. Wij bestrijden deze vogelkers terwijl in N.-Amerika bosbouwers alles in het werk stellen om hem in het bos dominant te laten voorkomen.

Amerikaanse vogelkers staat wel op de lijst van meest invasieve planten.

Amerikaanse vogelkers

Nog een voorbeeld

Zevenblad hoort thuis in de gematigde klimaatzone van Europa en Azië. Het groeit op halfbeschaduwde, voedselrijke en vochtige plaatsen zoals op de overgang van akkers en graslanden naar bosranden. Het is één van de veertig meest algemeen voorkomende planten buiten de tuinen. Vroeger werd het vaak gebruikt als soepgroente en is om die reden ook in tuinen terecht gekomen. Door de ondergronds woekerende wortelstokken is het inmiddels in veel tuinen een bijna onuitroeibaar onkruid geworden. Toch is Zevenblad géén invasieve plant. In het vrije veld levert de plant geen problemen op, tuiniers echter zullen deze plant misschien invasief noemen. Onze tuinploeg is al vele jaren binnen de tuin bezig om een aantal invasieve exoten te bestrijden.

Daarnaast hebben deze vrijwilligers ook te maken met 'ongewenste kruiden', dan gaat het over planten die in Nederland thuishoren en zich invasief gedragen binnen de tuin. Dat doordat ze in een omgeving terecht

zijn gekomen die rijker aan bepaalde voedingsstoffen is of een andere voor de soort gunstige aanpassing heeft.

De meeste tuiniers met praktijkervaring zijn goed op de hoogte van het lastige gedrag van bijvoorbeeld Zevenblad in de tuin en zullen niet overgaan tot de aanschaf.

Vroeger werd zevenblad vaak gebruikt als soepgroente

Hoe kunnen we problemen verminderen?

Het zou goed zijn als iedereen meer kennis zou krijgen over exotische invasieve planten en aanschaf ervan helemaal zou vermijden. Het is waar dat ze soms zeer fraai zijn, maar het is beter om op zoek te gaan naar alternatieven. Bewust, maar ook vaak onbewust meewerken aan de verspreiding zou moeten stoppen.

Het gaat bij de botanische tuinen vooral om bewustwording van het probleem. Dat zou ook moeten gelden voor alle tuinbezitters, handelaren en verkopers van tuinplanten.

Bron: Floron, het AlterIAS project BE

Zevenblad